

18231

ԱՆՄԱՀ ՔԵՐԹՈՂՆԵՐ

Ը.

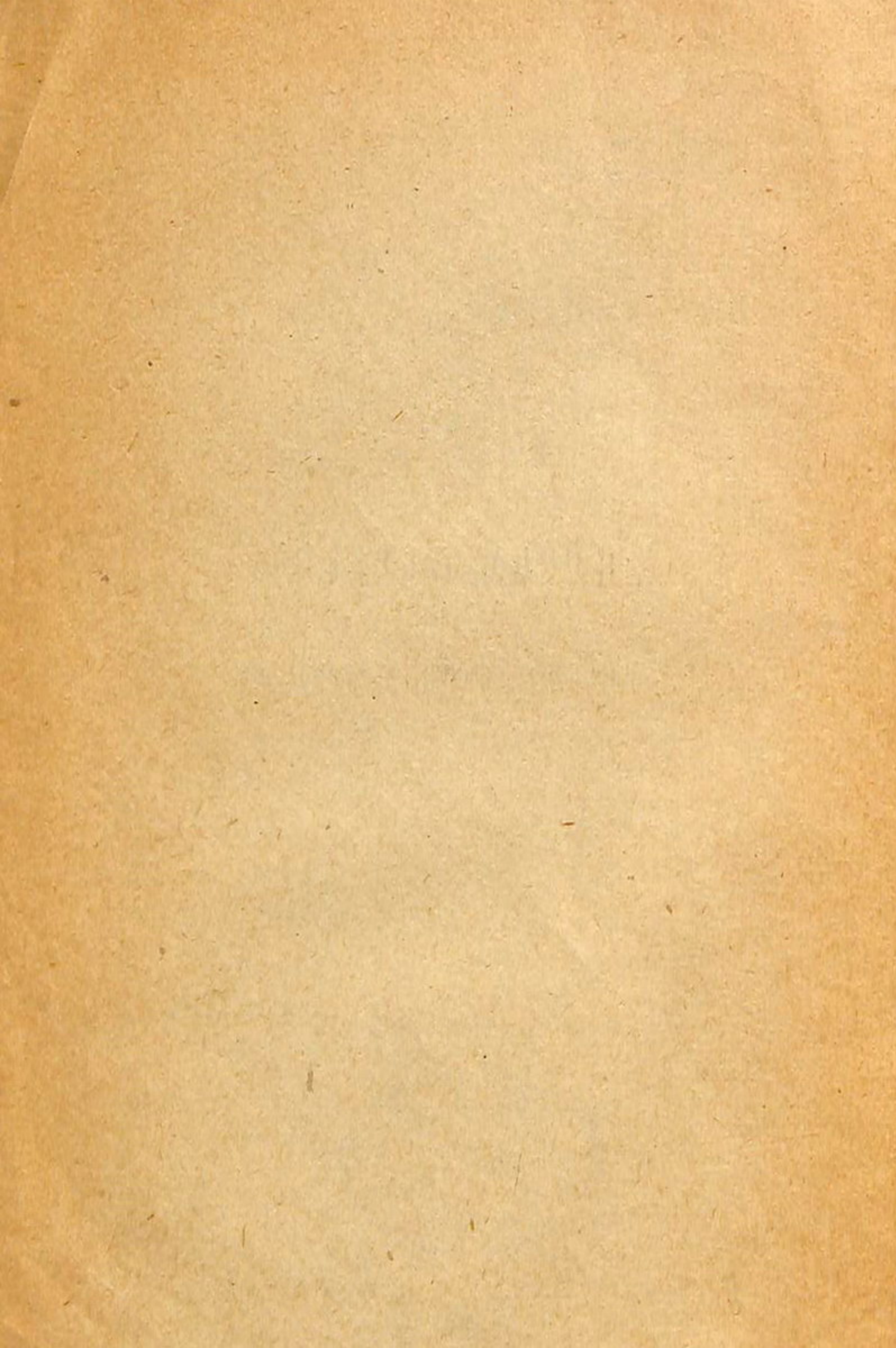
ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ԸՆՏԻՐ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

A II
25203

ՀԱՆՐԱՊ, 1946

Մ Ա Ս Ի Ս Ի Ն

Դուն Մասի՛սն ես . . . : Եւ կը նայիմ, կը նայի՛մ քեզ ,
Անյազ աչիով, մինչ սիրքս ալ ա՛յ՛ մ'ե կարծես
Որ քնդլայնած՝ քեզ կը գրկէ ամբողջապէս,
Քեզ կը ծրծէ՝ զերդ ջուրը հո՛ղն արեւակեզ . . . :

Կը տեսնե՞ս զիս, ո՛վ Մեծ Վրկան մեր անցեալին,
Եւ կ'զգա՞ս քե նայուածիս մեջ որքա՛ն նայուածք
Եւ հոգւոյս մեջ զահակործան քանի՛ աւտուածք
Քու անսասան զանիդ առջեւ կը կողկողին . . . :

Արեւոյտսին մեջ ծիրանի կ'զգենուս դուն,
Զինջ օդին մեջ կը ծփծրփաս՝ բայց չես ժպտուն,
Քեզ զըրաւած է յիշատակն հին դարերուն . . . :

Եւ տեսնուր ես, զի իշխանաց փառապրսակ
Հսկայաբայլ տեսար անցնի՛լը ոտիդ տակ,
Եւ զի յոյսի հորիզոններն են բոլո՛ւր փակ . . . :

ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԿԱՆՔԵՂԸ

Երկնի անթիւ աստղերէն՝ մերն է միայն անիկա...
Ամեն գիշեր, վերը հո՛ն, Արագածի գլխուն վրայ
Ան կը շողայ առանձին, այնքան անջատ միւսներէն՝
Որ ուրի՛շ ձեռք մը կարծես զանի վառեց զաղճօրէն...:

Կարծես թէ ան հոն կախուա՛ծ է մեզ համար, յաւիտեա՛ն...
Ան կանքեղն է՝ յոյս առած Լուսաւորչէն Հայութեան,
Անկէ լրցուած, անոր ջինջ արտասուքէ՛ն՝ իւղի տեղ,
Պլպրլացո՛ղ քաղցրութեամբ, պլպրլալի՛ք միշտ կանքեղ...:

Այդպէ՛ս հաւատաց ու այդպէ՛ս դեռ կը հաւատայ հայ հոգին՝
Որ միշտ դարձաւ, նայեցաւ եւ յառեցա՛ւ անձկագին
Առտուն՝ ձիւնոտ Մասիսին, եւ գիշերներն ալ՝ անո՛ր...:

Այդպէս եւ է՛ս, ով մեծ Սուրբ, հաւատարմարժ կանքեղիդ
Ըզգացի որ հոգւոյս մէջ կը ծագեր շո՛ղր վրնիս,
Եւ կը մեծնար, կը մեծնա՛ր, մինչեւ կ'ըլլար ա՛յգ մը նոր...:

Հ Ր Ա Ձ Դ Ա Ն

Հոն Հրազդանն է հիմա... Եւ իր գոռումբ անեղ
Կր լեցրնէ տարածութիւնը շուրջի.

Ո՛վ խուլ ժրխոր՝ որ օդին մաքրութեան մեջ լուսանեղ՝
Զերդ բզզիւն մը մեղուանոցի կը կախուի...

Կր մօտենաս եւ տակաւ կը համակէ ձայնը լեզ
Կր մտնէ ներս ականջներէդ եւ արեւդ...

Մինչ դառնիմ մեջ ալ կարծես կը ծովանայ փրփրադէզ
Եւ կ'ընթանա՛յ լեզ վարելով իրեն հետ...

Իջած է մութը հիմա Մասիսի հին երկինքէն՝
Ուրկէ ա՛յնքան արեւներ ալ բարձրացան.

Իջա՛ծ է լուռ ու հանդարտ՝ փռփի պէս ձիւներէն,
Կամ անցեալի իբրեւ անի՛ւն սրբազան...

Երբ կամուրջէն անցնելով ա՛յ կը հասնիս երեւան՝
Գետին աղմուկն արբեցուցած է ըզլեզ...

Իր ջրվեժող ալեաց տակ անհետացած է Ներկան,
Պատմութեան մեջ, պապերուդ հետ կը խալես...

Եւ ի՛նչ հրմայֆ ի՛չ յետոյ՝ երբ Հովուասունը Հայոց,
Ուր կը մտնես իբրեւ դղեակդ հայրենի,

Բերդի մը պէս կը կենայ գետին վերեւ ցաւմնակոծ
Եւ այդ անվերջ մըռնչիւնով կ'օրօրուի...

Գիշերուան մեջ կը մընաս պատրուակին վրայ անոր...
Ցերեկուրնէ Մասիսն աչիդ մեջ է դեռ...

Եւ կը խորհիս. «Հայութեան Մասիս իրանն է հրգօր»
Եւ Հրազդան՝ իր աղաղակը անմեռ...»

ԳԵՂՈՆ ՍՕՍԵԱՅ ԱՆՏԱՌԻՆ

Հայոց երկրին մեջ մի՛շտ կ'ապրին
Մեծ սօսիներն արմենաւանդ...
Եւ յրուքեանն ու քսուերին
Մեջեղ անոնց՝ անարգաւանդ
Օրէ մը ետք փերփողն երբ խանդ
Ու ներշնչում խնդրել կուգայ,
Խրոնվայոյզ ճիւղերն աստ անդ
Կր փսփրսան. — «ԴՈ՛ՒՆ ԵՍ, արեւոյ...»

Կ'անցնին, անվերջ օրն ու տարին
Հայածական...: Դաւոյ, դարաւանդ
Եւ լեռներուն ալ կասարին
Զիւնը փայլուն զերդ աղամանդ
Կր կրեն հետքն անոնց ճիւղանդ
Ծանր քայլին...: Մինչ հոս՝ հրսկայ
Ծառերն, յոյսով միշտ անվրկանդ՝
Կր փսփրսան. — «ԴՈ՛ՒՆ ԵՍ, արեւոյ...»

Սեւ աղէթի մը նախօրին
Անտառն յուզուած է մանաւանդ
Եւ տխուքեամբ սօսիք կ'օրրին...
Մի՛, քնամուռն քսուերք ժառն.
Տունե՛րն, զիւղե՛րք փառաւանդ...
— Բայց մինչ քաւուսք կր սրգայ,
Ահա՛ ձայներ անհրճազանդ
Կր փսփրսան. — «ԴՈ՛ՒՆ ԵՍ, արեւոյ...»

Զ Յ Ն

Ի՞նչ ա՛ն, անյայտ դեռ քու անուանդ
Հայորդիներ՝ քու ապագայ
Ուխտած պաշտում մը մօլեռանդ՝
Կ'աղաղակեն. — «ԴՈ՛ՒՆ ԵՍ արեւոյ...»

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Եկեղեցին Հայկական ծրնրնդավայրն է հոգւոյս՝
Ինչպէս քարայր մ'ընդարձակ, պարզ ու խորունկ, մութ ու լոյս,
Իր գաւիթովն հիւրընկալ, իր լայն բեմով ու հեռուն
Կանգնած իր լուռ խորանով՝ որ կարծես նաւ մ'է ծրփուն...:

Եկեղեցին Հայկական էս աշխարհ գոց կը տեսնեմ
Ու կը շնչեմ, կը լքսեմ՝ իր Յիսուսով մանկադեմ,
Իր սեղանէն մրխացող փուլայ-փուլայ խունկերով
Եւ իր պատերը ցնցող աղօթքներով ալեխոով...:

Եկեղեցին Հայկական բարձր բերդն է հաւաստին
Իմ պապերուս՝ որ հողէն զայն քար առ քար հանեցին
Ու երկինքէն իջուցին զայն ցօղ առ ցօղ, ամպ առ ամպ,
Ու քաղուեցան անոր մէջ հանդարտութեամբ, հեղութեամբ...:

Եկեղեցին Հայկական մեծ վարագոյր մ'է բանուած,
Որուն ետեւ սրկինին մէջ կ'իջնէ ի'նքն Աստուած,
Որուն առջեւ գլխահակ կուգայ իմ ազգըս ամբողջ
Հաղորդութիւն անցեալին հաց ու զինով կենսառողջ:

Եկեղեցին Հայկական՝ ծովուն դիմաց ալեկոծ
Նաւահանգիստ մ'է խաղաղ. ցուրտ գիշերին՝ հուր եւ բոց,
Ու սօրակեզ ցերեկին՝ անսառ մրն է քսուերոս,
Ուր շուշաններ կը ծաղկին՝ Շարականի գետին մօտ...:

Եկեղեցին Հայկական՝ մեն մի քարին տակ գետնի,
Դեպի երկինք բարձրացող զաղտնի նամբայ մը ունի...:
Եկեղեցին Հայկական հայ հոգիին եւ մարմնոյն
Զքրահանգերձն է փայլուն, մինչ իր խաչերն են դաշոյն
Եւ զանգակներն են բոմբիւն եւ երգն է մի՛շտ յաղթութիւն...:

ՏԱՂ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵՉՈՒԻՆ

Քեզ, Հայ լեզու՛ւ, կը սիրեմ մրգասանի մը նրման...
 Մեր անցեալին քանձախիս ստուերներուն մէջ՝ կարծես
 Մէյ մէկ պրտու՛ղ՝ քու բոլոր բառերդ ինծի կ'երեւան,
 Որոնց մէջ միշտ կը փայլեմ ու կը փայլեմ զանոնք ես...:

Մրգասանի մը նրման կը սիրեմ քեզ, Հայ լեզու՛ւ...
 Մեր հայրենի պալատէն, պարտեզներէն մընացորդ՝
 Դալարացեղ դուն պուրա՛կ, որ դիմացաւ դարերու,
 Եւ կը մընաս միշտ առոյգ, հին աւիշուկ կենսայորդ...:

Ծառերուդ մէջ հովանուս կ'երթամ խինդով մ'անսահման,
 Արմատներուդ, նիւղերուդ վրայ նայելով հիացիկ,
 Զարմանալով քե ինչպե՛ս դուն մընացիր՝ երբ սասիկ
 Քամին քու շո՛ւրջըդ փրչեց եւ սապալեց ամեն բան...:

Մէյ մէկ պրտուղ գոյնըգոյն՝ ամբողջ բառե՛րըդ ահա՛,
 Հիւքե՛ղ բառերդ՝ զոր որքա՛ն հասունցուցին արեւներ,
 Բառե՛րդ՝ որոնք այս պահուս ունիմ շրթա՛նցքս վրայ,
 Բառե՛րդ որ փ'մքս կ'օծեն եւ եմ զիս մի՛շտ սրնուցեր...:

ԱՀԱՌՈՐ ԲԱՆ ՄԸ ԱՅՆՏԵՂ...

Ահաւոր բան մը այնտեղ կը կատարուի մութին մէջ...
 Դրժոխային այս տրամա ի՞նչպէս կրնայ պատմուիլ...
 Ազգ մը ամբողջ, խորհեցե՛ք, երէկ կ'ապրէր, կ'ոգորէր,
 Միտք յոյսին կը բանար եւ սակաւ սիրտն ալ յոյսին,
 Կը բարձրանար մահիկներն ուր խորած եր տեսնօք,
 Թեւերն արդէն կը քօքուէր, ինքզինք արդէն երերին,
 Ամպերուն մէջ կը կարծէր... եւ ահա՛ հիւզ այդ պահուն
 Ոսոխ Աստուած մը անշուշտ՝ ու դարանած կը դիտէր՝
 Անոր վրայ արձակեց ամբողջ չարիքն աշխարհի,
 Ոսքի հանեց բովանդակ Հրեշուքիւնը ի քուն՝
 Մեծ օծերու, վագրերու, շախմատներու դեմքերով,
 Փաթրուեցաւ ոտներուն, խածաւեց կուրծքն ու հասաւ
 Անոր վրդին, աչքերուն, եւ իր ժանիքը մըխեց
 Ճիւղ ուղեղին մէջ անոր՝ զոր արիւնքին հետ ահա՛
 Ան կը լրդէ հեշտագին, ան կը ծըծէ՝ ըզզլիսած...

Ահաւոր բան մը այնտեղ կը կատարուի մութին մէջ.
 Կ'սպաննե՛ն ազգ մը այնտեղ ուր կեանք ունէր եւ շրնորհ,
 Ունէր հանճարն ապրելու, նորոգելու ալ ինքզինք,
 Գեղեցկացած եր սակաւ ու քարմացած, ա՛հ, ո՛րքան,
 Եւ այդ ազգը մերինն էր, եւ կ'սպաննե՛ն զայն հիմա,
 Զայն կ'սպաննե՛ն... Օգնութի՛ւն, ա՛հ, օգնութի՛ւն,
 օգնութի՛ւն...

ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՁԵՌՔԵՐԸ

Կ'ելլե՛ք նանանչ մը կարծես, այս անհամար ձեռքերէն,
 Ձեռքե՛ր՝ մեծցած միմականին. ոչ շատ. դեռ քոյլ, դեռ անմեղ,
 Դեռ ոչ ոքի չըխառնած կամ չըխրգած վասօրէն
 Բախտին քելերը՝ ձեռքեր. սիրահարօտ, սիրազե՛ղ

Ձեռքեր՝ հազիւ քե յիշող ջերմութիւնն հօր մը ասիին
 Որ զոյգն իրենց կը պահէր՝ երբօր քարիկ էին դեռ...
 Տախտակներու վրայ չոր, ձեղուններու տակ ցրտին
 Հիմա սառող հովե՛կ հով՝ հայ որբերու ո՛րք ձեռքեր...:

Անոնք երբեմն յանկարծ կը խըլլըթին գաղտնապէս,
 Անոնք բռնուցք կ'ըլլան մերք, կը զարնըին իրարու,
 Կ'ըլլան դրօշակ, կը բացուին յաղթանակին վազելու:

Կը խըլեն զիրք անոնք, կասաղօրէն, հացի պէս.
 Մաքողոց ոնիրք զանոնք զերդ մէյ մէկ սուր է դարբնած.
 Ա՛հ, զօրացո՛ւր, կարծրացո՛ւր, մեծցո՛ւր զանոնք, կա՛րժը Աստուած:

ՊԻՏԻ ԸՍԵՆԻ ԱՍՏԱՌԵԱՅ

Թե պատահի որ այսօր անհաւասար այս կռուին
 Զրկարեանք դիմանայ եւ ուժասպառ, ողբվար՝
 Գեթին ինկած՝ չրկունքն ոտի ելլել վերստին,
 Ու յաղթէ՝ մահը կեանքի ոգորումին մեր երկար...)

Թե լրանա՛յ այս ոնիրն ու վերջին Հայր փակէ՝
 Վրիժավառ իր աչներն՝ օրն յաղթութեան չողջունած...)
 Ա՛հ, քո՛ղ այժմէն երդուննայ իւրաքանչիւրը մենե՛
 Որ հանդերձեալ կեանքին մեջ երբոր զսնենք մենք
 զկասուած

Ու երբոր ԱՆ՝ երկրային մեր մեծ ցաւին փոխարեն,
 Ուզէ ըզմեզ ըսփոփել, վարձահասոյց մեզ ըլլալ,
 Իւ մից շրնորհն ստլածամ մենք մերժելով ուժգնօրէն

Պիտի ըսենք. «—Մեզ դրժոխք, դրժո՛խք դրկե՛ անգամ մ՛ալ.
 Զե՞ որ զայն լաւ կը նանչնանք, զայն նանչցուցի՛ր մե՛զ
 շահ լաւ,

Եւ Թուրքերուն յատկացո՛ւր արեայութիւնըդ անբաւ...»

Ս Ա Ի Է Տ Ի Ա

Պզտիկ գիւղե՛ր, դուք մեծցաք,
Անհռնօրէն մեծցաք դուք՝
Երբ բրնակիչ չունեցաք:

Ու ձեր այն լեռը մեծցաւ,
Լեռն անծանօթ, մրշուշոթ,
Պայծառացա՛ւ, հայացա՛ւ:

Պզտիկ գիւղեր, ի՞նչ մրբերք
Էր քաջութեան, մեծութեան,
Ձեր ծոցին մեջ հաւաքուած:

Ո՞ր հեռաւոր, յաւաւոր
Աղբիւրներէն Հայութեան
Այդ ուժը հող եւ հոսած:

Պզտիկ, խաղաղ դուք գիւղե՛ր,
Երբ բռնամիտ սպառնաց,
Յդաք յանկարծ բանակներ:

Օրհնեալ անյաղթ բանակներ՝
Ուրոնց դիմաց բռնամիտ
Ճանչցաւ Հայու սիրտն անյաղթ:

Օրհնեա՛լ ձեր հողը բլլայ,
Զի Հայաստա՛նն ալ ամբողջ
Ինքզինք նանչցա՛ւ ձեր վրայ...:

1915 Սեպտ.

ՅԱՐՈՒՔԵԱՆ ՇՈՒՆՉՆ Է ԱՀԱ

Յարուքեան շուկն է ահա՛, ջարդակոտոր Ա՛զգրդ իմ,
 Հորիզոնէն ծայր տըւած՝ որ կը փրչէ մարմնոյդ վրայ...
 Ամայութի՛ւն, լըռութի՛ւն... օրօրոց չէ՛ այլ շիրիմ
 Երկիրն ամբողջ ուր երէկ Դուն զոհուեցար անխնայ...:

Քայց յարուքեան շուկն է այս, եւ զայն ըզգա՛ս պիտի Դուն՝
 Գերեզմանիդ ալ խորէն՝ կուրծիդ վրայ ջախջախուած
 Ու շրթներուդ մըսաբափ. եւ աշուրներդ ի Բուկ,
 Մաւա՛ծ աչեերդ, արքնա՛ն պիտի լոյսին նորաբաց...:

Քու արիւնեղ բողբոջած խոտերը քեզ քսուելով՝
 Քեզ պիտի տան նոր կեանքի զրթոս զգուանքն առաջին,
 Մինչ կառչելով Դուն անունը՝ յամբ սակայն ապահով
 Շարժամբ ոտքի պիտի ելլես, քափած պատանքը հողին...:

Մեղմիւ, մեղմիւ՛, վախճալով տալ Քեզ յուզում մը սաստիկ,
 Պիտի անցնին զարնային ծիծեռնակներն երկինքէն.
 Մեղմիւ՛ կրօնակը իջնէ պիտի ձեռքիդ Բու մօտիկ,
 Եւ սոխակները հեռուն պիտի մեղմիւ՛ դայլայլեն...:

Քայց Դուն արդէն մօտեցած ես առուակի մը ահա՛
 Եւ խրնամքով Բու վերեւդ իր ջուրին մեջ կը լըւաս,
 Զայն կ'ըմպես ալ, եւ հակած իբր հայելոյ մ'իւ վրայ,
 Ո՛վ խրոսկիչ տեսարան, իչ մ'արդուզարդ ալ կուտաս...:

Ու փայտակներդ ահա՛ կը հարթւին իչ առ իչ,
 Մոխրներուն ներքեւէն փութ՝ ածունեւ կը յառնեն,
 Ամենուրեք կը շարժին արօր ու բահ ու բրիչ,
 Եւ յուսաստիւն դաւեսերուդ սա՛ կանանչ Բուկն է ցօրէն...:

Եւ զօրացած, աղուորցած, հունձի գիւղեր մը երբո՛ւ
 Դուն գորովով կը հսկես զաւկներուդ վրայ կայտառ՝
 Որ արտին մեջ կը նիւհեն, — ահա՛ աստղերը բոլոր,
 Ո՛վ Յարուքեայ, կը հիւսեն զլիսուդ պըստիկ մը պայծառ...:

ՆԵՐԿԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Ներե՛ք՝ որ քեն ըրի՝ քեզի քիչ մը ասեն
 — Մինչեւ երեկ — ու դեռ տաք չեմ բոլորովին...
 Բայց կը խըլի՝ շունչըդ ինձմէ կայծեր արդեն՝
 Զրփայլած հին ու փայլելիք բոցին հաւուին...:

Մտես առաջ մի՛տքս յարեցաւ, փարեցաւ քեզ...
 Միտք ունի յիշողութիւն մ'աւելի խոր,
 Եւ չե՛ր կրնար ան չըլիւթել Սո՛ւրբն ողջակեզ
 Խառոյկին վրայ ուրկէ՝ փիւնիկ՝ ծընար դուն նոր...:

Ու զոհացաւ մի՛տքս քեզմով, ըսփոփուեցաւ.
 Ուրախացաւ մինչեւ անգամ. քեզի դիմեց
 Ու կը դիմէ ձիւմա՝ ինչպէս գա՛նձի մը մեծ...:

Տարբե՛ր ես դուն մեր երազէն. — աւելի՛ լաւ.
 Աւելի լաւ՝ կ'ըսեմ, այո՛, անդիդ, անգուր,
 Զի դասակնին է չեղածին՝ փա՛սն ըլլալուդ...:

ԳՈՒՆ ՄԵՐԻՆՆ ԵՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Եւ արդ նորէն ես Քեզի, իբր առօրեան մեջ կեանքիս,
Կը մըսածեմ ուժգնութեամբ եւ ուժով ցած կ'զգամ զիս .
Դուն մերի՛նն ես . . . կը բաւէ այսօր յոկ . միայն Դուն ,
Դո՛ւն մերինն ես . . . եւ ահա անջրպէսէն դարեւուն

Կ'զգամ դառնայր ինծի եւ միանայր Քեզմով .
Իմ պապերու հողիին որ համակ ուժ ու կորով
Եւ փափկութիւն եւ լոյս եր' շինուած փշովք եւ հողեղ ,
Քու ջինջ օղեղ ու ջուրեղ , հողի՛ն որմէ շիթ մը գէթ

Նրակներու մեջ կ'ապրէր , գաղտնածածուկ կ'ապրէ՞ր դեռ
Եւ թղթեղ գալ գրկելու զիս արժանի դեռ կ'ընէր . . . :
Դո՛ւն մերինն ես . . . : Թեեւ քեզ մենե խրլած բլլային ,
Քեզ կոխկռտած ու խամած , եւ ա՛յ կրմախօք ցաւագին՝

Քու մերկ յեռներդ ու դաշտերդ բլլային յոկ մեզ թողած ,
Բայց Դուն մերի՛նն ես կ'ըսեմ ու կը կրկնեմ երկիւղած ,
Եւ զերդ տղայ մը յիշող իր նըստանան հեռաւոր՝
Հրեռանք մ'ու դող մը յանկարծ կը լեցրնեն սիրտս այսօր . . .

ՀԱՅ ՀՈԳԻԻՆ

Թօթուած, ի՞նչպէս, ցուրտն ու ձրմեռն այսօրուան
 Ես կը խորհիմ առաւօտուն այն զարնան՝
 Ուր հին կոնդէն նոր բողբոջներ պայրեցան:

Ես կը խորհիմ բոհուբոհին գէտին տակ,
 Որուն մեջէն խուծեց աւիւն անառակ
 Եւ բարձրացա՛ւ եւ սարսուացո՛ւց ծառն համակ:

Ես կը խորհիմ ճննդուկներու նրւոցին,
 Սոխակներու դայլայլներուն ցայգային՝
 Ուր անվրհաս անոր զարթումն ողեցին:

Հեղեղներո՛ւն, կայծակներո՛ւն անհամար
 Ես կը խորհիմ, որ իր զարթմանը համար
 Ամանակներուն քրքեցին հողը խաւար:

Եւ միտս ու միտս՝ իր բունին զորս մոխիրէն
 Հրափայլող այն կայծերուն ծաղկեղէն
 Ես կը խորհիմ՝ որ հողիիս դեռ յոյսն էն:

Ու այդ յոյսին, այդ յոյսի՛ն մեջ կը տեսնեմ,
 Բացուած ընդդէմ ովկեանին ժանտաղէմ,
 Հայ հողիին հողմակոծ ծա՛ռը վրսես...

Պ Ա Ն Ի Ս

Անգամ մըն ալ դուն սեւցա՛ր աչիս առջեւ, հին պատկե՛ր
Բըլուրներու մեջտեղէն անցնող ծովուն դարձդարձիկ,
Որուն կապոյտը կ'առնէ մերք զմրուխտի երանգներ
Ու կ'օրէ՛մ մերք ըսպիսակ ամպը իր մեջ ցոլացիկ...

Օ՛հ, գարնան հովն՝ այս ջուրին հոսով ամբողջ թաքաւուն,
Ի՛նչպէս թեթեւ կը թրուի ամենուրեք՝ ավերո՛ւն
Վրայ անոր եւ բարձանց վրայ ցամաքին եւ ամեն
Կածաններուն մեջ՝ կայքող իր ոտներուն հրպուժէն...

...Բայց դուն, տեսի՛լք ընձանի, հիմա ա՛յնչափ հեռացած
Ըսէ՛, ի՛նչա՞ն է որ ա՛յ պիտի երբեք չբացուիս
Դիմացն ըզբեզ փնջըռող իմ անսահման կարօտիս...

Դուն որ եղար, ո՛վ Պոլիս, լոյսն աչերուս նորաբաց,
Ճի՞շդ է, քսէ՛, որ ա՛յ մենք օտարներ եմք իրարու
Եւ իրաւունք չունի՛մ ես քու հողիդ մեջ թաղուելու...

Բ Ա Ր Ի Ղ

Շահ ո՛ւշ է, Բարի՛՛ղ, լոյսովրդ ապրիլ,
 Լոյսովրդ այրիլ կրնալու համար.
 Կը նայիմ քեզի նայուածքով մը շիլ՝
 Քեզի յուսալէ յետոյ քնդ երկար,
 Մըտարով քզե՛ղ քղծալէ յետոյ...:
 Միտնա՛յ հոգիս ամբողջ, կարծես մագնիսուած,
 Դարձան միշտ քեզի՛, աղբիւրի՛ն սիրոյ,
 Յուսո՛յ աղբիւրին, եւ յուռ, երկիւղած՝
 Ես մըտիկ քրի հեռուէն քեռե-
 Մինչեւ ինձ եկող այն խոր, դաշնաւոր
 Աղմուկին անհուն՝ որուն մէջ կ'երկնէ
 Կեանք մեծութիւն, մեծութիւնք՝ շնորհ...:
 Շահ ուշ է... բայց քեզ անձանօր, օտար՝
 Ես ի՞նչպէս, ինչո՞ւ երջանիկ կ'զգամ
 Քեզ յոյ Տեսնելուս, շնչելուս համար,
 Եւ ինչո՞ւ, ի՞նչպէս՝ քեզ ամեն անգամ
 Նորէն զըսնելով՝ միշտ հրեռանմ մը նոր,
 Մտի եւ սրտի հեշտութիւն մը նուրբ
 — Քու փողոցներուդ զիծերէն բոլոր,
 Դոյնէն Բու օդիդ եւ անսուրբ ու սուրբ
 Պաշտումի բոլոր Բու խորաններէդ,
 Քուրմերէն անոնց՝ կին, ձեր ու մանուկ —
 Զիս կը համակէ խրոսովի մը հետ,
 Ուրպէս մոլութի՛ւնս քլլայիւ ծածուկ...:
 Բայց դուն միշտ աղուոր, երիտասարդ միշտ,
 Ի գո՛ւր կը փորձես, կը հրմայես զիս.
 Իմ հրեռանքիս մէջ կայ եւ խորունկ միշտ.
 Քեզ սիրե՛լ. ի՞նչպէս. շահ ո՛ւշ է, Բարի՛՛ղ...:

Բարի՛ղ 1917

ՊԱՐԹԵՆՈՆ

Ո՛վ Պարթենոն, ամենայնի դուն կասա՛ր,
Նիւրէն հոգի եւ հոգիէն նիւր եղած՝
Զոր ժամանակն, որքան ուզէ, չի կրնար
եղծել, եւ ուր կ'օրեւանի Լոյսն՝ ասուած...

Քրնարական դաշնակութեանց անբաւարձ,
Որ յորդելակ այս հողէն վեր են ժայթքած,
Դո՛ւն չիք առ չիք բիւրեղացո՛ւմք պայծառ,
Դո՛ւն երկնքին վրայ գրուած ջինջ փերուած...

Դո՛ւն կասարեալ, հոգեպարար ցնծութիւն
Ե՛ւ աշխարհն, ե՛ւ քղցածմանց եւ մահին.
Միութենէն ասուածներուն ե՛ւ մարդուն՝
Վրսեմ ծրնո՛ւնդ, նայող մեզ լուռ, ժպտագին...

Ո՛վ Պարթենոն, հսկայ վանդա՛կ, դրուած հո՛ն՝
Բլրոյն վերեւ, կապոյտին սակ Հելլասի,
Վանդա՛կ որուն մեջ Բալլասի իբրեւ ձօն՝
Հին յոյն հոգին, անմահ, քոչուն միշտ կ'ապրի...

1914 Ապրիլ

II
A 25203

Կ Ա Ռ Ի Ի Ե Ր Ք

Այս գիշեր նորեն՝ կ'անի, կը մեծնայ, կը շահնա՛յ հոգիս,
 Կըռիւի գացող բանակի մը պէս .

Ո՛վ դափնեպըսակ, այս գիշեր նորեն ինծի կ'երեւիս
 Լեռան մը ծայրէն, եւ զիս կը փորձես . . . :

Ճամբուս վրայ, հեռուն, մընացած ամբողջ յոյսերս նրկուն
 Կը վերադառնան մի առ մի, ահա՛,

Եւ խոր փունի մէջ նիւհող ոյծերուս պարն այս իրիկուն
 Նորեն հաւաստով կը բըռի կ'ելլայ . . .

«— Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս, ո՞ր յաղթանակին, կամ ո՞ր փառաւոր
 «Պարտութեան սուաջ . . . » կը հարցընէի դուք,

Ո՛վ իմ անհամար արեւաններես դարձած կորսկոր
 Զինուորսնե՛րս արի, զոհե՛րքս անշուք . . .

Քանզի կը յիշէր թէ քանի՛ անգամ ըզնեզ կանչեցի
 Երազի մը վառ դրօշին ներքեւ,
 Երբայ յարձակամբ առնելու համար նրսեհին կծծի
 Քաղաքն ու զանոնք՝ երկնապարզեւ...

Քանզի կը յիշէր նաեւ թէ ինչպէ՛ս կամփրս՝ զօրապետ
 Որ կ'առնանակէր առոյգ, ուղղաբարձ,
 Կ'երկմքէր մեկէն ու կը պաշարուէր խոհերով անպէտ,
 Եւ նամբուն մեջքեղ կը կենա՛ր յանկարծ...

Թէ այսպէս, յանախ, չլսողուած մարտին սրտուքեամբք լի՝
 Եւ դարձաւ հիւանդ ու ամօքահար,
 Մինչդեռ անձնասպան ինկան ձեր մեջքէն քաջեր մեկ քանի,
 Եւ հեծեալն՝ անգօ՛ր՝ անոնց վրայ կուլար...

Բայց այս իրիկուն բազմամբոյս հոգիս ոտի է նորէն,
 Նայուածքներուն. զաւ ասեղց նորածագ,
 Իր հին, դարսւո՛ր անցեալին անխոյզ խորութիւններէն
 Պարպելով իր հարց գիտարանն համալի,

Զարին, սրտուքեան եւ կեղծիքներու դիմաց անհամար.
 Ուխտելով նետուիլ, կռուի՛լ անվրհաս,
 Թերեւս յաղթելու եւ կամ վերքսին խաբուելու համար,
 Թերեւս, ո՛վ մահ, իյնալո՛ւ վրադ...

Զի հոգիս այսօր իր հակասագրին կոչն է զոր մօտէն,
 Ա՛յ շատ մօտիկէն լքեց այս անգամ,
 Եւ յանկարծ կրցած հորիզոնին դէմ, յուրջ ու վնասէն
 Պատասխան տրուա՛ւ «— Ահա՛, Տէ՛ր, կուգամ...»:

ԲԱՐՉԲԱՅՈՒՄ

Եթե կրնաս՝ բարձրացի՛ր, բայց դիտե՛ս ո՛ւր, մինչեւ ո՛ւր,
 Եւ քեզի հետ ուրիշներն՝ եթե կրնաս՝ բարձրացո՛ւր,
 Բայց մինչեւ ո՞ւր, մինչեւ ո՞ւր....

Հաւատալով քե կրնաս՝ օ՛ն, բարձրացի՛ր, քա՛ջ սրդաս,
 Սակայն քանի վեր ելլես՝ պիտի մըսիս ու դողաս,
 Մընաս մինա՛կ, խեղճ սրդաս....

Կարենայի՛ր դուն եթե բարձրացրնել քեզի հետ
 Սիրուած քանի մը հոգի մինչեւ զագարն արփաւեհ,
 Մինչեւ սե՛րք քեզի հետ....

Կարելին այդ է միայն, անբռնակա՛ն կարելին,
 Բարեկամներ՝ որ մեկտեղ կ'ուզեն, կ'զգան, կը խորհին
 Անկարելին, կարելին...

Միմիայն ա՛յո, մնացեալն ամբողջ պատահմի է, հոգի՛ս,
 Միմիայն ա՛յս, ու անոր գուցէ երբե՛ք չըհասնիս,
 Անոր իդո՞ւմը մեռնիս....

ՄԱՆԿԱՌԹԵԱՆ ՊԱՐՏԵՉՈՒՆ ՄԷՁ

Իշխանական եւ շահ հին դարասանի մը մեջտեղ,
Աւագանի մը մախուր հայելոյն ետ կանգնազեղ,
Ինչպէս արձան մը պզտիկ, կապարեն ի յուս եւ ծայրուն՝
Յոյսը մանկութեանս կը տեսնեմ հեռուն...

Ինձմէ ի զաւ շահ ինչեւ, հազիւ մայրս ծերունի,
Դիտեն նամբան որ լուած այդ պարտեզին կը տանի,
Ուր դեռ կ'երթանք, ինչ անգամ, իւրաքանչիւրս իր օրին,
Հաւաքել չորցած ծաղիկները հին...

Բայց վարդենեաց ոտնակոխ ածունեւէն աւելի
Ինչ որ գիտ հոն կը կանչէ եւ ծանօթ չե ոչ ոքի՝
Յոյսին արձանն է պզտիկ, կանգնած ջուրին ետ յսակ
Եւ երկնի ջինջ բացասանին տակ...

Մանկութեանս հետ, կը յիշեմ, աղու որ մանուկ մըն էր ան,
Կը սիրէի իր առոյգ ոտներուն բաժիր մեկնման,
Ու այնպէս շէտ կ'ուղղուէր մարմինն ամբողջ դէպ' երկինք՝
Որ այդ աղեղին կարծես նետն էր ինք...

Թիւն բնդ առաջ երկարած՝ իր փոքր ափին մէջ կարծես
Ապագայի՛ս կը պահէր բանալիներ անտես,
Ապագայի՛ս՝ անսահման բռնամարտի մը, որուն
Կ'ընդհատարէի՝ դուռները հեռուն...

* * *

Հո՛ն պարտեզին մէջն է դեռ Յոյսիս արձանը շրջեղ,
Աւագանին մաքրափայլ հայելոյն ետ կանգնազեղ՝
Ուր դեռ կ'երթանք, ինչ անգամ, դիտել հասակն իր օրցած
Յիշատակներուս սեղերուն մէջ թաց...

Թաւալգրոյ՝ զենիթէն ինկած հրեշտակն է անի,
Ան նետն է որ ետ քրտաւ՝ չրգարհրած դեռ երկնի,
Եւ ապագան որուն ինք բանալիներ ունէր
Այժմ անցեալին մէջ կը մընայ անտէր...

ԿՈՄԻՏԵԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Դու՛ն ձրպո՛ւս մ'արդէն՝ նուրբ, եփենաւող,
 Ձայներբ մեկ-մեկ, ձայներբ խումբ խումբ
 Շուրջդ ջուրերու պէս բխեցրնող —
 Եւ յանկա՛րժ՝ անոնց առջեւ եղող քումբ...

Եւ ձրպո՛ւս մ'ուրիշ՝ դու՛ն ինքդ նորէն,
 ձրպո՛ւս հրաւազորժ գօրութեան մը ձեռք,
 Ծրո՛ղ աջ ու ձախ, անցնող հայ երկէն,
 Կեցող աւետու, զիւղերու եզերք

Եւ զսնո՞ղ, ո՛վ դու՛ն, ի՛նչ Բաղր, ի՛նչ առաս
 Դեսնին սակ պահուած, հոսուն, զլզրլուն,
 Հայրենի երգին աւազա՛նն անհուն...

Շարժեցա՛ւ հողը՝ ժայրեց հուր, երկար...
 Ցամփեցա՛ն, փախա՛ն ակերն քնդերկրեայ
 Եւ ձրպոսն քնդմիշտ նաբա՛ժ է հիմա...

Ե Ր Ե Ս Ն Ա Մ Ե Ա Կ

Երեսունի հրուանդանին առջեւէն՝
Ահա՛ իմ նաւս առազասներ պարզած,
Փրփուրին մեջ կը հեճելին մինչ իրեն
Շանաձուկի սել կրլափներ լայնաբաց... :

Կրսաւին վրայ կարկրսաններ կան անրիւ,
Եւ ծրոհցաւ շատ անգամներ դէկն անուր...
Երեսունի հրուանդանին ի պատիւ
Կրցածիս չափ նորոգեցի զայն այսօր... :

Մեծ մրրիկներ չանցուցինք մենք, բայց յաւե՛ս
Եկաւ մեզ հե՛ս կարծես կոհակ մ'ընդծովեայ,
Նաւըս անդուլ տասանելով, ու իր հե՛ս
Քայլալելով հոգիս, մարմինս անխրնայ... :

Պատահեցաւ որ յոյսս մերք կտրեցի
Երեսունի հրուանդանին հասնելու •
Բան մը սակայն կ'ազդարարէր միտս ինձի
Թէ հոն իյնա՛ր պիտի կոհակն ահարկու... :

Եւ մենաւոր, մրռալ նամբուն վրայ ջուրին՝
 Ես ունեցայ շատ մը մահեր նաւուս մէջ. —
 Քանուկ իղձերս անգղերն առին ու տարին
 Եւ ծովամոյն կորա՛ւ Հաւասքս վայրէջ...

Շատ մը Սերեր՝ քեւերուս մէջ մեռնելով,
 Եղերէն դուրս, կամաց մը ջուրն եմ նետած.
 Շա՛տ Երագներ ինքնիրեննին ինկան ծով,
 Եւ ես վերէն աղօթեցի գլխաբաց...

Յոյս մը միայն, զոր մեծցուցի, արնուցի
 Երկար ատեն, հոգւոյս ամբողջ գօրութեամբ,
 Ու իր տեսին նրբուլանով առնացի,
 Երբ կ'երեւեր՝ կը փառաւեր ամեն ամալ,

Իմ Յո՛յսս օ՛ր մը թլլալու ա՛ն զոր չեմ,
 Ըլլալու ա՛ն, ու առաջ տե՛ր ինկնին՝
 Յետոյ անյաղք պիտի կռուէր տարերց դեմ,
 Իմ այդ Յոյսս ալ չար ոգիները զարկին...

Եւ նաւուս մէջ պառկեցուցած եմ զանի,
 Ալեւաւան, հեծեծելով, սրբալով,
 Հիւանդ այնքա՛ն՝ ու քիչ օրէն կը մեռնի,
 Մինչ կը մընամ ծաղաբազուկ՝ մահնին եով...

... Երեսունի հրաւանդանին առջեւէն՝
 Ահա՛ իմ նաւս, ու ծովն է նո՛յն վայրենին...
 Շանա՛ռկեր կը հետեւին միշտ իրեն
 Եւ կ'սպասեն իմ մեծ Յոյսիս դիակին...

ՔԱՌԱՍՆԱՄԵՆԿ

Ա.

Քառասունին՝ կ'ըսենք ա՛յ. — կը հեռանաս մենե կեա՛նք.
Ըզգալապես՝ երեկէն աւելի մութ է այսօր.
Մինչեւ երեկ լեռն ի վեր ելած էինք, արդ կ'իջնանք,
Կ'իջնայ մեզ հե՛տ ապագա՛ն ալ յոյսերուն հե՛տ բոլոր...:

Կը կարծէինք, դեռ երեկ, ըլլալ ըսկիզբը համբուն.
Այսօր յանկարծ կը խորհինք թէ կեսն անցած ենք արդէն,
Լաւագոյն կեսը անշուշտ, եւ դանդաշուն, մոլորուն՝
Պիտի երթանք ա՛յ յաւե՛տ հալածուելով այս ցաւէն...:

Ցա՛ւր՝ ամբողջ անցեալի, գեղեցկութեանց, հոխուքեանց,
Երբ կ'ընայինք՝ չկրցա՛նք լրնուլ մեր կեանքն անոնցմով,
Հա՛ց մեր այժմու նօթութեան, թուառութեան դիմաց
զա՛նձ:

Քառասունին՝ կը կենանք փրկաստիճակ դեզին իով.
Նոր պալատներ կ'երազենք, որքա՛ն շքեղ աւելի.
Բայց մեզ ոչ ոք չի հաւսար ու չենք հաւսա՛ր մենք մեզի...:

Յ Ի Մ Ն Ա Մ Ե Ա Կ

Կը մօտենայ յիսունն ալ, հսկայաբայլ՝ առջեւէն
 Զրգած իր շուքը սրգեղ, ծաղրանքկա՛րք անոր՝
 Զոր իմ յոյսիս եւ յուշիս պատերը դեռ կը պահեն
 Բանսարկըւած իրենց մեջ, ծրնած, չիւսած քաղաւոր...

Յիսունն ահա՝ ահագին ծառի մը պէս կը կանգնի
 Ու կը զոցէ ա՛յ ամբողջ իմ հորիզոնս իր ետեւ...
 Բունն է փորուած, պարպուած, կը բրնակի հոն գաղտնի
 Թռչուն մը որ արծուի աչք եւ չղջիկի ունի թեւ...

Յիսունն հիմա՝ յուսաբար: Պատարագէն վերջ՝ ի՛նչ փոյթ
 Թէ կը մընան ժամուն մեջ փանի մը կին ու սրդայ.
 Ան՝ լրճաբայլ՝ մի առ մի մարել ջահերը կուգայ...

Բացի մեկէն, յուսաբա՛ր, քող զայն՝ ի սեր արեւուդ.
 Ժամերգութիւնն իրիկուան ի՞նչպէս բնել, ա՛հ, քո՛ղ զայն.
 Ի՞նչպէս առանց այդ լոյսին մտնել բաւիղը մահուան...:

Չ Մ Ե Ռ Հ Ի Մ Ա

Ջրմե՛ն հիմա՝ իր ցուրտով
Ու կարճութեամբն օրերուն,
Տափե՛ն, լոյսե՛ն ետ անհուն...:

Ճամբանե՛ր զոց... սա՛ն ու սո՛վ...
Ու ա՛յլ բընաւ ո՛չ գարուն,
Ո՛չ ամառ այս աչքերուն...:

Օրացոյցին հսկառակ՝
Քարո՛ւն, ամա՛ն եր երեկ,
Այս հոգիին համար հե՛ք...:

Բայց ան կասակ եր, կասա՛կ...
Հիմա ձրմե՛ն, երեկո՛յ...
Ու մեծ գիւե՛րք յետոյ...:

1944

Ա Ս Տ ՈՒ Ծ ՈՅ

Ինչ որ տրիր՝ կը դարձրեմ գայն Քեզի,
Անա՛, Աստուած...: Օրորոցիս բարձին սակ
Հունեք դրիր եւ ես զանօնի ցանեցի
Եւ ահա՛ հունձն՝ երկու ափիս մեջ պարփակ...

Ո՛րքան լիչ է, եւ եթէ ձեռքս բանամ՝
Գուցէ ոչ ոք ոչինչ տեսնէ, կամ գուցէ
Միայն փռի եւ միայն բոյր մը տարած
Հովր գտնէ ու վայրկեանին թոցրնէ...:

Շատերն երբեք չըմտելեցան՝ բայց ոմանք
Այդ հունեքէն զարնան առնու մը ծրլան,
Եղան ոտեր ու կապեցին դրասանգ
Տունիս նակսին, ու խամրեցա՛ն այս աշուն...:

Յանցանքն իմա է, միմիայն ի՛մքս, զիտեմ,
Եթէ ես չեմ դրներ հիմա ուրիշ հունձ
Ամենաչափ քու նրժարիդ կռիւն դեմ՝
Բայց միայն ցաւ ու ափսոսանք ու արցունք...:

Ամբողջն այս է, գայն քեզ սիրով կ'ընծայեմ...:

1926

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220025203

154.

ՅԱԶՈՐԴ ԹԻԻՈՎ

A ^{II}
25203

ՄԱՏԹԵՈՍ ԶԱՐԻՑԵԱՆԷԳ

ԸՆՏԻՐ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

ԳԻՆ՝ 100 Ս. Գ.

Հասցե .—

Լ. ՊԵՐՂՈՒՏԵԱՆ
Փոսթարկդ 285
Հալեպ

Տպ. ՍԵԻԱՆ, Հալեպ